

КРАЄВИДИ ТА ЇХ ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ В ОБРАЗНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОЇ АНТИМІЛІТАРНОЇ ПРОЗИ ПРО ПОДІЇ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1(51)

УДК 821.161.2-311.6.09

DOI: 10.24144/2663-6840/2024.1(51).45–50

Товт О. Краєвиди та їх функціональність в образній системі української антимілітарної прози про події Першої світової війни; кількість бібліографічних джерел – 15; мова українська.

Анотація. Стаття присвячена проблемам дослідження краєвидів та їх функціональності в образній системі української антимілітарної прози про події Першої світової війни. Уже сама назва дослідження засвідчує його актуальність, а відтак і загальну мету: з'ясувати особливості функціонування краєвидів у внутрішній і зовнішній структурах епічного тексту з його антимілітарною спрямованістю. Чітко визначено **об'єкт** і **предмет** такого вивчення: прозові твори українських авторів про події Першої світової війни з їх системою краєвидів та функціональністю. Окрім того, що образ-краєвид є невід'ємним складником композиції такого типу прози (прологом, розширеною експозицією, стимуляцією зав'язки, ретардацією, загостренням розвитку дії, зрештою, розв'язкою), він ще й посутньо впливає на її стильові чинники, засоби характеротворення, на урізноманітнення своєї самовиражальності в обставинах певних топосів та локусів. За всієї очевидності дослідження цієї проблеми у творчості цілого ряду прозаїків українського письменства (як материкового, так і діаспорного), усе ж вона ще й досі не ставала як самодостатня в аналізі національної епічної літератури про події Першої світової війни. Такий підхід (зі своєю аналітикою та синтезом) і визначає **новизну** статті. А результати такої студії мають цілком **практичне значення**: виявлення своєрідності прозопису українських художників слова з їх антимілітарними творами, що в наш час можуть бути цікавими й необхідними як для вчених-літературознавців, так і для студентської та наукової молоді. Водночас зазначимо, що в дослідженні використано кілька важливих **методів** вивчення поставленої проблеми: філологічний, герменевтичний, історико-культурний та ін.

Отже, які б функції не покладалися письменниками на змальовані образи природи чи краєвиди, яке б місце не відводили вони відтворенню пейзажу (виокремлене чи імпліцитно наявне), усе це залежить від загальної концепції твору. Літературні краєвиди в образній системі художньої прози українських авторів про події Першої світової війни є відображенням їхнього світовідчуття, а вивчення словесної тканини пейзажу та його функціональності – одним із засобів розуміння особливостей їхнього ідейно-естетичного світу.

Ключові слова: образ-краєвид, функціональність образів природи, антимілітарні твори, українська проза про події Першої світової війни.

Формулювання проблеми. Українська антимілітарна проза про події Першої світової війни має свою історію творення, свою образну систему, свої сюжетно-композиційні та стильові особливості тощо. І все ж досі в сучасній українській літературознавчій науці не з'ясовано до кінця роль та місце у внутрішній і зовнішній структурах такого типу творів образів природи, картин краєвидних топосів та локусів. Тим часом, як переконує літературно-художня практика, приміром, таких митців слова минулого, як Василь Стефаник, Ольга Кобилянська, Марко Черемшина, Наталя Кобринська, Осип Маковей, краєвиди, зображені в їхніх новелах та оповіданнях, виконували різну функційну заданість. Згодом ці засоби й прийоми широко використовувало у своїй прозовій творчості молодше покоління українських авторів, що писали про події Першої світової війни, – Осип Турянський, Роман Купчинський, Іван Керницький, Михайло Яцків, Микола Магіїв-Мельник та ін. Звісна річ, кожен із них по-своєму використовував змальовані образи картин природи, по-своєму збагачуючи поетику своїх антивоєнних творів. Тож, зрозуміло, у кожного з них була своя функціональність у вживанні краєвидних описів.

Аналіз досліджень. Зазначимо, що досі в літературознавстві немає однозначного тлумачення функцій картин природи в різнородових (лірика,

епос і драма) та різножанрових творах. Одні вчені вбачають у зображенні краєвиду не що інше, як посилення засобів в уявленні предметного речового світу та характеру-персонажа (Ігор Качуровський, Микола Кодак, Григорій Клочек), інші стверджують, що картини природи, відображені авторами у своїх творах, виконують функції чисто сюжетно-композиційні (Петро Волинський, Михайлина Коцюбинська, Петро Білоус, Анатолій Ткаченко). Також дослідники вбачають у використанні картин природи спосіб статичного чи динамічного розгортання відтворюваних подій. А за тематикою вони розрізняють сільський, міський (урбаністичний), гірський, степовий, лісовий та ін. зображені краєвиди, а відтак пов'язують із ними відповідні функції. У чому сходяться міркування дослідників про використання художниками слова у своїх внутрішніх та зовнішніх структурах творів системи образів природи, так це в тому, що таке зображення цілком залежить від конкретно-історичного періоду українського національного письменства, від розвитку в ньому різних стильових напрямів (починаючи від романтизму й завершуючи модернізмом), урешті, від ідейно-естетичного завдання, що його ставить перед собою письменник у тому або іншому творі.

Уже сама назва дослідження засвідчує його актуальність, а відтак і загальну мету: з'ясувати

особливості функціонування краєвидів у внутрішній і зовнішній структурах епічного тексту з його антимілітарною спрямованістю.

У дослідженні використано кілька важливих **методів вивчення** поставленої проблеми: філологічний (усебічне осмислення тексту, естетична оцінка твору), герменевтичний (інтерпретація художніх текстів), історико-культурний (вивчення художніх творів у причинно-наслідковому зв'язку) та ін.

Виклад основного матеріалу. Як зауважує сучасний теоретик та історик української літератури Юрій Ковалів, доволі часто «природа поставала екзотичною, величною, монументальною, проте здебільшого її трактували як органічний складник людського світу, що яскраво виражено в ліриці Богдана-Ігоря Антонича, або поступалася перед штучними урбаністичними краєвидами, як у віршових рефлексіях Михайла Семенка» [Літературознавча енциклопедія 2007, с. 195]. І ще на одне звертає свою увагу цей дослідник: на обсяги зображення картин природи, на їх дієвість у розгортанні фабули твору, передовсім прозового (повісті, оповідання, новели, зрештою, і роману), і, що дуже важливо, на сучасні тенденції психологізації таких краєвидів та їх перетворення не просто в образ, а в певний чинник дієвості (причому самостійної та самодостатньої) у загальній структурі твору. Тому Юрій Ковалів небезпідставно стверджує, що зображення картин природи в сучасній українській прозі, зберігаючи давні традиції в цьому українських авторів, нині утворюють нові тенденції аж до перетворення краєвиду на своєрідний персонаж. «Письменству ХХ століття, – пише він, – притаманна тенденція повернення природи у структуру фабули, перетворення його на учасника дії: “Самітній вовк” В. Дрозда, “Село як метафора” В. Медведя, “Осінь для ангела” Є. Пашковського». І далі зазначає: «Суб’єктивне бачення природи часто перетворювалося на предметність, конкретні краєвиди розчинялися в інтровертному тлумаченні світу, а емоційно напружені його зображення не реалізувалися у візуально-пластичній конкретності. Тому деякі письменники [...] вдавалися до контрексспериментів, перетворюючи природу на дійову особу, а персонажів – на тло» [Літературознавча енциклопедія 2007, с. 195].

Доречно зауважити, що в багатьох романах, повістях, оповіданнях та новелах українських письменників, які писали про події антимілітаризму (не лише про Першу, а й про Другу світові війни), така модифікація образу природи знаходила своє художнє втілення. Згадаймо, що своєрідним прологом до одного з найвидатніших творів антивоєнного спрямування «Поza межами болю» Осипа Турянського опис природи своєрідно проектує подальшу оповідь письменника. Тут не лише місце, де розгортатимуться всі наступні події повісті, а й вияв стану героїв-страдників з-поміж 60 000 душ, які ступають у безвість нетрями албанських гір, зазнавши поразки в бою з німецько-австрійським військом. Невеличка група вцілілих солдатів-мучеників, що складалася з воїнів різних національностей, бореться за своє

життя «на хребті албанських гір, завіяних снігом і морозом окутих, ідуть прочі на стрічу долі». Задля увиразнення душевного стану цих відірваних від життя через воєнне лихоліття людей Осип Турянський психологічно переконливо змальовує картини природи, що така ж важка і нездоланна як і доля вояків. Наголошуємо, що це – своєрідний пролог.

«Чорні хмари закрили заздрісно сонце і блакить неба й повисли над ними, як велетенські чорні крила всесвітнього духа знищення, – пише автор. – І спокійні ці хмари, як німе прокляття, непорушні, мов скелі, невблаганні, як доля.

Понура тьма хмар поклялася гробним каменем на замучені душі.

Земля відцуралася їх.

Вона кликнула їх у ті високі гори, між дикі строми й безвісті, де на кожному кроці чатує смерть» [Турянський 2022, с. 10].

Таке зображення в прозі природного краєвиду наче налаштує на сприйняття чогось невідворотного в долі кожного з тих, що щосили намагаються знайти вихід із такого становища. Та не знаходить: «Хмари до хмар, гори до гір притулилися в німій тривозі і наче шепчуть до себе:

— Хтось небаром явиться...

Хто це буде? Що це буде?» [Турянський 2022, с. 10].

Такі краєвиди на подальших сторінках повісті Осипа Турянського завжди функціонально заковані – вони відіграють роль вступу до авторської оповіді. Іншими словами, таке зображення природного ландшафту, на тлі якого розгортатимуться наступні події повісті, письменник свідомо спрямовує і на інші зображені краєвиди, що сприятимуть розкриттю загальної ідеї і пафосу художнього твору. Такий тип краєвиду використовували й інші українські письменники, скажімо, Степан Васильченко («Під святим гомін»), Марко Черемшина («Село потерпає»), Василь Стефаник («Сини»), Наталя Кобринська («На цвинтарі»), Микола Матіїв-Мельник («Як легіні відходили») тощо. І образ природи, що започатковував їхні епічні розповіді, своєрідно структурував подальшу будову твору.

Зазначимо, що зображений письменниками краєвид у багатьох антимілітарних творах українських авторів нерідко потужно інспірує чи не всі складники сюжету: зав'язку, розгортання подій, часто стає стимулятором їх сповільнення (ретардації), зрештою, допомагає в їх розв'язанні у фінальній частині оповідання, новели чи повісті. Задля того, аби переконатися в цьому, достатньо згадати твори «Поza межами болю» Осипа Турянського, «Хрест поміж липами» Осипа Маковея, «Воєнний акорд» Ольги Кобилянської, «Татарі» Тимотея Бордуляка, «Горлиця» Михайла Яцкова та ін. Така функціональність зображення образів краєвидів позначається на компонованні всієї структури епічної оповіді та й загалом на будові творів. Підмічено, що природа та її зображення відіграють аж ніяк не допоміжну, а радше основоположну роль у композиції творів на антимілітарну тематику.

Окрім того, чимало українських художників

слова, зображуючи події Першої світової війни, часто вдавалися до змалювання картин природи з метою урізноманітнення (модернізування) своєї стильової палітри. Адже відомо, що, приміром, романтики та сентименталісти через такі образи відображали душевні порухи персонажів, реалісти надавали таким краєвидам споглядального опису, а модерністи у своїй системі художніх засобів кожен по-своєму використовували таке відтворення образів природи, що цілковито відповідало певному стильовому напрямку. З цього приводу Ігор Качуровський робить справедливий висновок: для імпресіоністів важливими були намагання «каталогізувати враження од природи», для символістів панівними стали «натяки на особливий стан» персонажа в процесі сприйняття ним різних картин природи, в імпресіоністів краєвиди перетворювалися на промовисті деталі в духовному й душевному світі не лише персонажів, а й наратора, себто оповідача [Качуровський 1981, с. 183]. Завдяки такій поліфункціональності картин природи у внутрішній і зовнішній структурах епічного тексту «розгорталася авторська думка, міркування над сенсом людського життя, осмислювалася сутність Бога, краси, вічності, гармонії, хаосу тощо» [Літературознавча енциклопедія 2007, с. 195].

Такі узагальнення філософського та психологічного плану від використаних українськими письменниками образів краєвидів у своїх антивоєнних прозових творах, з одного боку, вказували на різноманітність стильових прийомів, зв'язаних здебільшого з такими типами художньої ідейно-естетичної свідомості, як імпресіонізм, експресіонізм, почасти й символізм, а з іншого – вони також увиразнювали нові тенденції в антимілітарному прозописі, засвідчуючи еволюційні чинники зображення у своїх творах пейзажних картин. Згадаймо, що модерна проза, скажімо, Василя Стефаника, Ольги Кобилянської, Марка Черемшини, а згодом Осипа Турянського, Романа Купчинського, Михайла Яцкова, Ольги Дучимінської, Івана Керницького, Володислава Ковальчука та ін. пройшла шлях від реалістичного модерністського трактування цілої системи краєвидного образотворення. У В. Стефаника вони закодовані експресіоністським зображенням природи, як в оповіданні «Марія»: «Далеко під горами ревіли гармати, палали села, а чорний дим розтягався змієм по синьому небі і шукав щілин в блакиті, щоб десь там обмитися від крові і снузи» [Стефанік 2022, с. 123]; в О. Кобилянської – неоромантичним відтворенням образів природи, як у новелі «Туга»: «Зима десь никла-дівалася, і, хоча ще великими клаптями лежав сніг по полях, весна все-таки своїм запахом і лагідним вітром витала понад землю, дотикалася жовнірських загартованих від стужі лиць і рук і будила щось життєрадісне, миле в людських грудях, але разом і зворушувала якусь запалу в людські серця безнадійність» [Кобилянська 2022, с.186–187]; у Марка Черемшини – імпресіоністським баченням краєвидів, як в оповіданні «Село потерпає»: «За третьою горою небо позіхає. Луна йому вночі спа-

ти не давала, гранею ребра припікала, лице черленила. На горах припочивала, черлений пояс розперізувала, кєрваві згарди над селом розстелювала, яснії коси розплітала, перловими хмарами розвивала, гребенистими рукавами неба досягала [...] А її дорога димом стелена, жаром жарена, кулями значена» [Черемшина 2022, с. 73].

Таких чи подібних прикладів у використанні образів природи, зв'язаних зі стильовою манерою українських письменників, які писали про події Першої світової війни, можна знайти в національній літературі (як материковій, так і в еміграційній) чимало. Проте це аж ніяк не означає, що вони зосереджувалися на якійсь одній авторській художній свідомості, а радше синтезували їх у своїх антимілітарних творах (бо ж відомо, що «чистих» стилів не існує загалом, а є лише те, що переважає, що домінує у внутрішній і зовнішній структурах їх творів).

Відтак можна говорити, що поетика таких антивоєнних творів українських авторів із функціональною заданістю пейзажних картин помітно збагачувалася. Зображуючи картини природи, вони органічно злитовують їх з образом людини, зосібна головним героєм. А задля конкретизації художнього топосу (простору) і локусу (місця) вони доволі часто вдаються до поглибленого психологізму та ліричного начала в епічній оповіді. При цьому в зображенні хронотопної послідовності в сюжеті звертаються до здобутків живописного мистецтва, орієнтуючись зокрема на імпресіоністичну концепцію кольору. Наприклад, у вже згаданому творі Марка Черемшини «Село потерпає» письменник у зображенні краєвидів вдається до концентрації емоційного та філософського навантаження описів природи, їх розмаїтій функціональності. Варто звернути увагу на те, як автор, немов живописець-імпресіоніст, вдало використовує пейзажні конструкції з кольоропризначенням – кривавий, черлений, червоний, білий, жарений (вогняний).

На це свого часу звернула увагу сучасна дослідниця Вікторія Чобанюк: «Можна констатувати, що у мовній палітрі творів прозаїка (додаймо і в їх стильовій закодованості. – О.Т.) переважають опосередковані, метафоричні, символічні кольорообрази зображення крові, кровопролиття, пов'язаного з війною (Першою світовою. – О.Т.), – пише вона, – однак у Марка Черемшини пейзаж завжди відображає регіональну національно-культурну приналежність письменника, тому ключовими образами є смєреки, гори, луки та інші явища та предмети навколишнього світу – незмінні супутники щоденного буття гуцулів [Чобанюк 2016, с. 338]. Наприклад: «...лежали всі у траві, як німе камінне плиття у лузі. А їх кров сідала докруги на траву рососою і траву чічками черленила» [Черемшина 2022, с. 95], «На далеких долах зачала ніч прошивати дзвінки крісові кулі. Червона луна стала з-поза гір у село заглядати» [Черемшина 2022, с. 97] («Бодай їм путь пропала!»), «Уже скрізь докруги на долах видко було хмари димів та червону луну ночами, – а Черемош збирав із своїх сіл легенів...» [Черемшина 2022, с. 74] («Перші стріли»).

Загалом дослідники антимілітарної творчості Марка Черемшини (як-от, Іван Денисюк, Олена Гнідан, Іванна Стеф'юк [Денисюк 1975; Гнідан 1985]) небезпідставно звертали увагу на свідомий добір (і вибір також!) прозаїком згідно із зображеними ним картин військових краєвидів та пейзажних образів темно-чорну чи багряно-червону або білу палітру відповідних кольорів. Про це засвідчують не лише проаналізовані тут оповідання художника слова, а й інші твори («Зрадник», «Після бою», «Село вигибає» та інші антивоєнні твори). Таке ж враження залишає по собі сприйняття циклу оповідної прози Осипа Маковця «Кроваве поле», Наталі Кобринської «Воєнні новели», Миколи Матііва-Мельника «По той бік греблі», Катрі Гриневичевої «Непоборні» та ін.

При визначенні функціональності краєвидів у творах українського письменства про події Першої світової війни варто звернути увагу на те, що прозаїки, окрім асоціативно зображальної, поглиблено психологічної та стильової і сюжетно-композиційної функцій, часто вдавалися до антропоморфізму пейзажних змалювань. У результаті цього такі картини набували не просто всезагальних, а радше навіть космічних ознак, завдяки чому тонко проектувалися авторами на світ людських чуттів та відчуттів і навпаки. Так, у вже згадуваній повісті Осипа Турянського (вона є своєрідним реквієм за страждущими у воєнній веремії) «По за межами болю» прозаїк «оживлює» «серпанок сонячних привидів і божевілля людини»: *«Їхня свідомість походить тепер на сонце [...] Аж насуне велика чорна хмара й заступить сонце, може, не все. І за чим життя людей тужило, за чим їх душа рвалася, це ввижається тіням наче промінь сонця в темряві їх душі»* [Турянський 2022, с. 11]. Згадаймо, що і Василь Стефаник антропоморфізує сонце, як урешті, і все довкілля: *«А як сонце сходило, то оба діди процалися, цілували себе в чорні руки, а червоне сонце кинуло їх тіні через межі, далеко по землі»* [Стефаник 2022, с. 131] («Вона – земля»); *«Ти, сонце, не захмурюйся на старого, що за борзо робит полудне»* [Стефаник 2022, с. 132] («Сини»). Робить це і Марко Черемшина, наприклад, в оповіданні «Зрадник», у якому сонце своєрідно співпереживає людській трагедії у воєнних умовах, коли в його теплі й промінні однієї осінньої днини гине від рук австрійських жовнірів безневинний селянин. Дружина Марічка у розпачі звертається до сил природи, зокрема до сонця, відкриваючи свою зболену душу: *«Ой ви, гори кремінисті, чіму не лупаєтеся? Ой ви, громи швидконогі, де ж ви поховалися?»* [Черемшина 2022, с. 106]. А до сонця, немов до живої істоти, у творі апелюється як до крайньої надії знайти прихисток від убивства *«сокола любимого»*. Власне сонячне світло в оповіданні Марка Черемшини проступає як символ надії на збереження в людині духовного й тілесного: *«А з деді чорніла посоча і дитині ніжки красила. Най цвіт у крві бродить, най сонце в крві свій образ видить»* [Черемшина 2022, с. 107]. Такий антропоморфізм образів природи зустрічаємо і в прозі Степана Васильченка, Ольги Кобилянської, Наталі

Кобринської, Тимотея Бордуляка, Романа Купчинського, Михайла Ломацького, Наталени Королеви та й загалом ледь не всіх українських письменників, що писали про події Першої світової війни.

І насамкінець. Уже йшлося про різні види зображення краєвидів, образів природи, картин зовнішнього навколишнього світу – динамічні, естетичні, констатуючі тощо. Тим часом у багатьох оповіданнях, новелах чи повістях і романах національних авторів оприявнюються (окрім зорових) і слухові функціональності образів-краєвидів. У того ж таки Марка Черемшини знаходимо серед системи образотворення і такі слухові образи, що побудовані на звуках здебільшого природних: *«лупаються гори від плачів», «здрігається земля» від снарядів», «холодом дихає провалля», «ніжним шепотом відлунюють смереки»* та ін. Подібні приклади можна віднайти ледь чи не в усіх творах українських художників слова про події Першої світової війни, що засвідчує певну творчу традицію в її ідейно-естетичному змалюванні, у моделюванні образів пейзажу, у конкретній заданості функціональності його у внутрішній та зовнішній структурах такого тематичного спрямування творів.

Висновки. Тож дослідження краєвидів та їх функцій в українській прозі про події Першої світової війни дає можливість стверджувати, що картини природи, змальовані письменниками, мали різне призначення. В одних випадках вони виконували важливу сюжетно-композиційну роль, відповідно структуруючи авторську оповідь і надаючи їй стрункості в розгортанні подієвості твору (могли бути і прологом, і розширеною експозицією, і стимуляцією зав'язки, і своєрідною ретардацією, і розв'язкою). В інших моментах вони присутньо позначалися на стильовому викладі подієвого ряду (імпресіонізмі, символізмі, експресіонізмі, неоромантизмі), посилюючи їх у внутрішній і зовнішній структурах оповідання, новели, повісті чи роману. Ще в іншому разі картини природи ставали певними топосами й локусами, на тлі яких розвивалися характери персонажів творів або ж поглиблювалися їх психологічні риси. Ще на одне було звернуто увагу: образи природи автори здебільшого свідомо пов'язували із сільською місцевістю, а не з міськими краєвидами. При цьому письменники-прозаїки часто вдавалися до зображення динамічних (а від того й психологічно урізноманітнених) картин природи, доволі вдало додаючи до них і зображальні, і виражальні (зорові та слухові) характеристики. Проте, які б функції не покладалися письменниками на змальовані образи природи чи краєвиди, яке б місце не відводили вони відтворенню пейзажу (виокремлене чи імпліцитно наявне), усе це залежить від загальної концепції твору. Літературні краєвиди в образній системі художньої прози українських авторів про події Першої світової війни є відображенням їхнього світовідчуття, а вивчення словесної тканини пейзажу та його функціональності – одним із засобів осягнення та розуміння особливостей їхнього ідейно-естетичного світу.

Література

1. Гнідан О. Марко Черемшина. Нарис життя і творчості. Київ: Дніпро, 1985. 166 с.
2. Денисюк І. Жанрово-стильова проза Марка Черемшини. *Живий у пам'яті народній*. Київ: Дніпро, 1975. С. 67–83.
3. Качуровський І. Функція краєвиду в прозі Володимира Винниченка. *Слово: Зб. літератури, мистецтва, критики, мемуарів, документів*. Вип. 9. Едмонтон, Альберта, 1981. С. 180–188.
4. Кобилянська О. Туга. ...*Бо війна війною...* Спроба антології української прози про події Першої світової війни. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2022. С. 184–190.
5. Літературознавча енциклопедія: У 2-х томах. Т. 2. Автор-укладач Ковалів Ю.І. Київ: «Академія», 2007. С. 195.
6. Олещук І. Людина і світ у слові Марка Черемшини. Чернівці: Друк Арт, 2019. 184 с.
7. Стефаник В. Вона – земля. ...*Бо війна війною...* Спроба антології української прози про події Першої світової війни. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2022. С. 129–131.
8. Стефаник В. Марія. ...*Бо війна війною...* Спроба антології української прози про події Першої світової війни. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2022. С. 123–128.
9. Стефаник В. Сини. ...*Бо війна війною...* Спроба антології української прози про події Першої світової війни. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2022. С. 131–134.
10. Турянський О. По за межами болю. ...*Бо війна війною...* Спроба антології української прози про події Першої світової війни. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2022. С. 8–37.
11. Черемшина Марко. Бодай їм путь пропала. ...*Бо війна війною...* Спроба антології української прози про події Першої світової війни. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2022. С. 91–103.
12. Черемшина Марко. Зрадник. ...*Бо війна війною...* Спроба антології української прози про події Першої світової війни. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2022. С. 104–107.
13. Черемшина Марко. Перші стріли. ...*Бо війна війною...* Спроба антології української прози про події Першої світової війни. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2022. С. 74–91.
14. Черемшина Марко. Село потерпає. ...*Бо війна війною...* Спроба антології української прози про події Першої світової війни. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2022. С. 73–74.
15. Чобанюк В. Поетика пейзажу в мілітарних творах Марка Черемшини та Григорія Косинки. *Прикарпатський вісник НТШ: Слово*. 2016. №2(34). С. 337–342.

References

1. Hnidan O. (1985) Marko Cheremshyna. Narys zhyttia i tvorchosti [Marko Cheremshyna. The story of life and creative way]. Kyiv: Dnipro. 166 s. [in Ukrainian].
2. Denysiuk I. (1975) Zhanrovo-stylova proza Marka Cheremshyny [Genre-style prose by Marko Cheremshyna]. *Zhyvyi u pamiaty narodni*. Kyiv: Dnipro. S. 67–83 [in Ukrainian].
3. Kachurovskiy I. (1981) Funktsiia kraievychdu v prozi Volodymyra Vynnychenka [The Function of the landscape in the prose of Volodymyr Vynnychenko]. *Slovo: Zb. literatury, mystetstva, krytyky, temuariiv, dokumentiv*. Vyp. 9. Edmonton, Alberta. S. 180–188 [in Ukrainian].
4. Kobylianska O. (2022) Tuha [Anguish]. ...*Bo viina viinoiu...* *Sproba antolohii ukrainskoi prozy pro podii Pershoi svitovoi viiny*. Ivano-Frankivsk: Misto NV. S. 184–190 [in Ukrainian].
5. Literaturoznavcha entsyklopediia (2007) [Literary encyclopedia]: U 2-kh tomakh. T. 2. Avtor-ukladach Kovaliv Yu.I. Kyiv: «Akademiiia». S. 195 [in Ukrainian].
6. Oleshchuk I. (2019) Liudyna i svit u slovi Marka Cheremshyny [Man and the world in the words by Marko Cheremshyna]. Chernivtsi: Druk Art. 184 s. [in Ukrainian].
7. Stefanyk V. (2022) Vona – zemlia [She is the Earth]. ...*Bo viina viinoiu...* *Sproba antolohii ukrainskoi prozy pro podii Pershoi svitovoi viiny*. Ivano-Frankivsk: Misto NV. S. 129–131 [in Ukrainian].
8. Stefanyk V. (2022) Mariia [Mariya]. ...*Bo viina viinoiu...* *Sproba antolohii ukrainskoi prozy pro podii Pershoi svitovoi viiny*. Ivano-Frankivsk: Misto NV. S. 123–128 [in Ukrainian].
9. Stefanyk V. (2022) Syny [Sons]. ...*Bo viina viinoiu...* *Sproba antolohii ukrainskoi prozy pro podii Pershoi svitovoi viiny*. Ivano-Frankivsk: Misto NV. S. 131–134 [in Ukrainian].
10. Turianskyi O. (2022) Poza mezhamy boliu [Beyond the pain]. ...*Bo viina viinoiu...* *Sproba antolohii ukrainskoi prozy pro podii Pershoi svitovoi viiny*. Ivano-Frankivsk: Misto NV. S. 8–37 [in Ukrainian].
11. Cheremshyna Marko (2022) Bodai yim put propala [Perhaps they lost the way]. ...*Bo viina viinoiu...* *Sproba antolohii ukrainskoi prozy pro podii Pershoi svitovoi viiny*. Ivano-Frankivsk: Misto NV. S. 91–103 [in Ukrainian].
12. Cheremshyna Marko (2022) Zradnyk [Traitor]. ...*Bo viina viinoiu...* *Sproba antolohii ukrainskoi prozy pro podii Pershoi svitovoi viiny*. Ivano-Frankivsk: Misto NV. S. 104–107 [in Ukrainian].
13. Cheremshyna Marko (2022) Pershi strily [The first arrows]. ...*Bo viina viinoiu...* *Sproba antolohii ukrainskoi prozy pro podii Pershoi svitovoi viiny*. Ivano-Frankivsk: Misto NV. S. 74–91 [in Ukrainian].
14. Cheremshyna Marko (2022) Selo poterpaie [The village suffers]. ...*Bo viina viinoiu...* *Sproba antolohii ukrainskoi prozy pro podii Pershoi svitovoi viiny*. Ivano-Frankivsk: Misto NV. S. 73–74 [in Ukrainian].

15. Chobaniuk V. (2016) Poetyka pejzazhu v militarykh tvorakh Marka Cheremshyny ta Hryhoriia Kosynky [Poetics of landscapes in the literary works of Mark Cheremshyna and Hryhoriy Kosynka]. *Prykarpatskyi visnyk NTSh: Slovo*. №2(34). S. 337–342 [in Ukrainian].

LANDSCAPES AND THEIR FUNCTIONAL ROLE IN THE IMAGERY SYSTEM OF UKRAINIAN ANTI-WAR PROSE ON FIRST WORLD WAR EVENTS

Abstract. The article is devoted to the problems of the study of landscapes and their functionality in the figurative system of Ukrainian anti-military prose about the events of the First World War. The title of the study itself underscores its relevance and overall **aim**: to explore the functioning of landscapes within the internal and external structures of epic texts with an anti-militaristic focus. It clearly defines **the object** and **subject** of such research: prose works by Ukrainian authors about events of the First World War with their system of landscapes and functionality. Additionally, the landscape image is not only an integral component of the composition of such prose (as a prologue, extended exposition, stimulation of the plot, retardation, climax, and resolution), but it also significantly influences its stylistic factors, character-building techniques, and the diversification of self-expression in the circumstances of certain *topoi* and *loci*. Despite the apparent relevance of exploring this issue in the works of a range of Ukrainian prose writers (both mainland and diaspora), it has not yet been treated as a self-sufficient subject in the analysis of the national epic literature on the events of the First World War. Such an approach, with its analytical and synthetic components, defines the **novelty** of the article. The results of such a study have **practical significance**: identifying the uniqueness of Ukrainian word artists' prose with their anti-militaristic works, which can be of interest and necessity for literary scholars as well as students and young researchers nowadays. Furthermore, it is worth noting that the study employs several important **methods** for examining the posed problem: philological, hermeneutic, historical-cultural, and others.

So, no matter what functions writers rely on depicted images of nature or landscapes, no matter what place they assign to the reproduction of the landscape (isolated or implicitly present), all this depends on the general concept of the work. Literary landscapes in the figurative system of artistic prose of Ukrainian authors about the events of the First World War are a reflection of their worldview, and the study of the verbal fabric of the landscape and its functionality is one of the means of understanding the peculiarities of their ideological and aesthetic world.

Keywords: landscape imagery, functionality of nature imagery, anti-militaristic works, Ukrainian prose on First World War events.

© Товт О., 2024 р.

Ольга Товт – кандидат філологічних наук, асистент кафедри української літератури Ужгородського національного університету, Ужгород, Україна; olha.tovt@uzhnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-9389-1695>

Olha Tovt – Candidate of Philology, Assistant of the Ukrainian Literature Department, Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine; olha.tovt@uzhnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-9389-1695>